

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

# Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.cedar.nl/pro](http://www.cedar.nl/pro)).

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.*

[info@boomamsterdam.nl](mailto:info@boomamsterdam.nl)  
[www.boomuitgeversamsterdam.nl](http://www.boomuitgeversamsterdam.nl)

biose naar verbinding. Pas als er tussen-ruimte is, kun je elkaar ontmoeten. Ruimte waarin je de ander vrij kunt laten zonder je meteen in je bestaan bedreigd te hoeven voelen. Ook bij hem gaat het over de ontwikkeling van een dyadische naar een triadische relatie. Het is voor het kind een deceptie te ontdekken dat hij niet de enige is voor moeder, maar dat moeder ook nog een relatie heeft met een ander, waar hij buiten staat. Hoe ouders deze ontwikkeling zelf hebben doorgemaakt is medebepalend voor hoe ze later in staat zijn om de exclusieve aandacht van het kind voor de andere ouder te kunnen verdragen. Marc heeft over dit onderwerp geschreven in het boek

*Drieboekverhoudingen.*

Edwin Bouman (psychoanalyticus) geeft een historisch overzicht van de ontwikkeling van het vaderconcept in de psychoanalytische theorie. De opzet van de psychoanalyse is in het begin een vaderlijke. Later is de vader lange tijd uit beeld geweest. Vaderschap is ook cultureel bepaald. Een filmpje van 'Lattepappa's' uit Zweden, waar vaders vaak een jaar ouderschapsverlof hebben, maakt dat duidelijk. Grappig om te zien hoe deze vaders bijna van hun stoel vallen als ze horen dat vaders in Nederland maar twee dagen ouderschapsverlof krijgen. Edwin benadrukt dat de vader van oudsher staat voor begrenzen, maar dat de vader ook een hechtingsfiguur is en dat de aanwezigheid van de vader van essentieel belang is voor de gezonde psychische, cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Dagvoorzitter Frans Schalkwijk concludeert dat de eerste jaren van een gezin met jonge kinderen voor de ouders tropenjaren kunnen zijn, waarin oude patronen worden geactiveerd. Ik vond het een studiedag met veel zinvolle informatie, vanuit psychodynamisch perspectief gezien. Toch ging ik enigszins teleurgesteld naar huis. Ook omdat ik toch onvoldoende uitgedaagd werd om door te denken over bepaalde onderwerpen. Ik hecht eraan om ontwikkelingen en

fenomenen in hun maatschappelijke en intergenerationele context te zien, en dat ontbrak er naar mijn mening nog aan op deze dag. Maar als ik de folder nog een kritisch doorneem, is me dat ook niet beloofd.

## *Liefde is een denken*

*Verslag van*

Symposium en afscheidsviering van Lut De Rijdt

[Kortenberg, 27 juni 2019]

CLAUDINE VANDERBORGH

Ter gelegenheid van het pensioen van kinder- en jeugdpsychiater en psychoanalytica dr. Lut De Rijdt organiseerde jongerenafdeling De Kade (UPC KU Leuven, campus Kortenberg) de studiedag en afscheidsviering *Liefde is een denken*. De titel is geïnspireerd door Bion, die naast Klein een van de inspiratiebronnen is van Lut, door inleider Dirk De Wachter 'de meest stijlvolle vrouw in de Vlaamse psychiatrie' genoemd. Lut verdiende haar sporen in het klinische werk met adolescenten, vanuit een psychoanalytisch kader, en heeft talloze psychiaters, psychologen en psychotherapeuten opgeleid.

Als psycholoog-teammedewerker gedurende 20 jaar is Rudy Vandenborre de juiste persoon om de spits af te bijten. In een aantal krachtlijnen vat hij mooi samen wat Luts heel eigen, klinische insteek zo typeert: gulheid, generositeit en vrolijk aan wetenschap doen. Een vrouw met lef, bereid om risico's te nemen, om creatief en met open vizier aan de slag te gaan, en verantwoordelijkheid te nemen voor een open afdeling voor jongeren met een zeer ernstige pathologie. Een opname als separatie-operator: flexibel en met tact de separatie bewerken. Weerwerk bieden aan de annihilatie, onledigheid, de

destructiviteit, en zodoende een 'droomvoeldenken' mogelijk maken. Leren om zich met woorden, op symbolisch niveau, te verbinden met de ander. Het faciliteren van het vrije spreken is voor Lut een belangrijke betrachting en dat geldt voor iedereen op de afdeling: 'Liever het lawaai van het slagveld dan de stilte van de dood!' Teammedewerkers vertrouwen geven, de krachten bundelen om samen het dagelijkse ogenschijnlijk 'ondraaglijke' of 'hopeloze' te dragen. De ethiek van de 'minstens één' van De Kade: 'Zo lang één teamlid een mogelijkheid ziet bij een «onmogelijke» patiënt, gaan we door!'

Anneleen Masschelein, hoofddocent Faculteit Letteren KU Leuven, focust tijdens haar lezing op de 'kunst van het falen'. Ze illustreert dit aan de hand van een gevalstudie uit haar eigen domein, de literatuur, meer bepaald waar die raakt aan de populaire cultuur, transformatie en continuïteit. Uitgangspunt is een incident: Patti Smiths black-out (een 'faalhandeling') tijdens het zingen van een lied van Bob Dylan ter gelegenheid van de toekenning van de Nobelprijs literatuur aan Bob Dylan in 2016, en haar openhartige, ontroerende reactie daarop. Deze lezing past in een van haar onderzoekslijnen, namelijk de idee van het falen, hoe je het falen kunt opnemen in een geschiedenis van de cultuur en hoe je met falen kunt omgaan, een thema dat ook zeer relevant is in het klinisch werk.

Getuigenissen over het dagelijkse klinisch werk met psychotische mensen zijn een must op deze studiedag. Twee collega's van de instelling brengen een pakkende getuigenis over de uitdagingen van het klinisch werk op hun afdeling, elk vanuit hun eigen theoretisch doordachte en doorvoelde psychoanalytische insteek.

Psycholoog-psychotherapeut Eva Van Malderen brengt een heel persoonlijke getuigenis over het therapeutisch werken op afdeling De Kade. Ze brengt een casus over een jonge adolescent die kampt met een ongedifferen-

tieerde warboel van ervaringen, waarover (nog) niet gedacht kan worden. Deze jonge vrouw zit opgesloten in een desolate binnenwereld vol doodsangst en verwarring, intense paniek en hallucinaties, waarin elke resonantie met een goed object verloren gegaan is. Zij worstelt met het wanhopige gevoel dat alles steeds weer stuk gaat en kan de ander niet meer waarnemen als een aanwezige, beschikbare ander. Deze lezing articuleert mooi hoe je je als psychotherapeut moeizaam, soms falend, door een fase worstelt waarin het goede object bij de patiënt nog fragiel aan het groeien is, maar de verwoestende kracht van traumatische flarden elke verbinding met een goed object weer dreigt weg te spoelen. Van Malderen pleit voor het dynamisch en flexibel hanteren van het therapeutisch kader voor deze adolescenten, 'ook dat is liefde!' Omdat het kader ten dienste staat van de patiënt en zijn eigen unieke proces, is ook een singulier antwoord hier op zijn plaats. Het is essentieel voor de patiënt om het menselijke te kunnen ontmoeten. Dat geeft een levend en levendig karakter aan het therapeutisch werk, en hopelijk laat het de patiënt toe om zich weer een toekomst te kunnen dromen. Psychiater/psychoanalytica Sophie Guiot, supervisor van een therapeutische afdeling voor jonge volwassenen met een psychose (UPC KU Leuven), exploreert de link tussen denken en liefde, vanuit het perspectief van de psychose. 'Eros is een kracht die verbindt, in gesprek brengt, verweeft, maar ook onderscheid aanbrengt, doet denken'. Haar lezing is een pleidooi voor fluiditeit, voor een zoekend denken dat het aandurft om vaste grond te verliezen, in tegenstelling tot een vastlopen, op hol slaan of tot stilstand komen in één bepaalde richting, waarmee psychopathologie vaak te maken heeft. 'Wanneer liefde, haat en kennis zich niet meer verbonden weten, door elkaar getemperd en bijgekleurd, komen we tot iets ondoorzichtigs en massiefs, zoals psychose, waarin het denken op hol slaat. De dage-

lijkse materiële activiteiten zijn dan ook de ‘humus’ van het klinische werk met psychotische mensen: pas waar die basale contactuele dimensie aanwezig is, komt er mogelijkheid tot verknopen, kan het denken opnieuw een basis vinden, kunnen inerte krachten gemobiliseerd worden. Een pleidooi ook voor het in groep werken met psychotische mensen, om het eenzame denken te laten gronden in gedeelde, universele, menselijke verhalen. Zeer belangrijk zijn de wekelijkse teamvergaderingen, waarin humor maar ook haat als positieve krachten hun plaats vinden.

Het woord heeft zo ook zijn limieten: het is niet verwonderlijk dat creatieve therapie op deze studiedag aan bod komt. Sofie Mulier, beeldend therapeut van De Kade, beschrijft aan de hand van twee beeldverhalen — tekeningen van patiënten — het therapeutische proces van twee jongeren.

Kinder- en jeugdpsychiater Catherine De Groof, die mede door Lut werd opgeleid, zoomt in op de ontwikkelingstaken tijdens de transitiefase naar de volwassenheid, en de wijze waarop die fase door adolescenten in de psychiatrie wordt beleefd.

Een warm dank- en afscheidswoord in naam van de instelling wordt uitgesproken door prof. dr. Marina Danckaerts, diensthoofd kinder- en jeugdpsychiatrie UPC KU Leuven. Deze studiedag/viering wordt opgeluisterd met gedichten, drie indrukwekkende improvisaties op saxofoon van Jonas Cambien, en een theatervoorstelling.

Lut zelf besluit deze studiedag met enkele afscheids- en dankwoorden. ‘Golven die komen, nemen het water weer op van de golven die gaan’ (Kruit 1983), een troostende gedachte die het vertrekken mogelijk maakt. Lut verwijst hiermee naar de verwevenheid van het tijdelijke en het blijvende, die Hokusai, Japans grafisch kunstenaar, mooi weergeeft in zijn houtsnede van een allesomvattende golf, voor ons geprojecteerd op het grote scherm. ‘Ons fundamenteel referentiekader moet psychotherapeutisch blijven’. In

het psychotherapeutisch werk proberen we iets in beweging te brengen, het falen te transformeren tot ‘levende punten’ op een lijn. We moeten het falen van de adolescent — en ook ons eigen falen — tolereren en daar hoop tegenover stellen. *Try again, fail again, fail better* (Beckett 1983). Blijven proberen, blijven denken, blijven hopen, vanuit een houding van *negative capability* (Bion 1970), een houding van niet-weten, je eigen grenzen kennen, hypothesen stellen en durven achterlaten. ‘Een houding van proberen te begrijpen, van weerstaan aan de neiging om de betekenissen vanuit het eigen wezen dicht te plamuren’. *Tant d’amour et tant de larmes* — de liefde en dankbaarheid geven tranen betekenis.

Alle deelnemers krijgen de rijke gelegenheidsbundel *Vleugel* (Vandenborre 2018) mee naar huis, een mooie uitgave, waardoor iedereen de sfeer van deze studiedag nog lang zal kunnen vasthouden — en zich kan laten inspireren wanneer het dagelijks klinisch werk weer eens tot wanhoop drijft... of zijn vruchten afwerpt!

#### Literatuur

- BECKETT, S. (1983). *Worstward Ho*. London: Calder.
- BION, W.R. (1970). *Attention and interpretation: A scientific approach to insight in psycho-analysis and groups*. Michigan: Basic Books/University of Michigan.
- KRUIT, J. (1983). *Landgrens. Een bundeling gedichten*. Bergen op Zoom: Wel.
- VANDENBORRE, R. (2018). *Vleugel*. Kessel-Lo: Literarte.